UNITĂȚI „MONETARE” ÎN VECHIUL BABILON

Andrei COROBCEAN

Amploarea relaţiilor economice în Mesopotamia epocii de ascensiune a Babilonului în secolul al XVIII-lea a. Chr. a fost incontestabil enormă. Un factor important care a favorizat aceste procese l-a constituit consolidarea statului centralizat în timpul renumitului rege legiuitor Hammurabi (1792-1750 a. Chr.). În condiţiile dezvoltării gospodăriilor ţărăneşti private în cadrul obştii, care se puteau mulţumi şi cu schimbul natural, relaţiile marfă-bani sunt impulsionate de interacţiunea, în primul rând, cu gospodăria regală, mai ales în ceea ce priveşte procurarea mărfurilor meşteşugăreşti.

Pentru menţinerea unui control eficient al economiei, statul, în persoana regelui, reglementează toate plăţile, taxele şi tarifele care vizau anumite servicii ale specialiştilor calificaţi, costurile legate de arendă, de compensarea prejudiciilor. Unele documente ale vremii demonstrează, însă, că aceste tarife nu erau întotdeauna respectate, cel puţin în domeniul privat. Probabil, obligativitatea celor expuse în Codul lui Hammurabi viza mai degrabă gospodăriile regale şi cele ale templelor.

Pe lângă asemenea reglementări, merită accentuat faptul că, în virtutea unui grad înalt al birocratizării, orice act de vânzare-cumpărare era însoţit de un contract scris. Altfel, cumpărarea ori vânzarea nu avea putere juridică, iar însuşirea unui bun fără contract putea fi interpretată ca furt. Natura obligatorie a unei astfel de proceduri destul de complicate poate sugera faptul că tranzacţiile comerciale bazate pe relaţiile marfă-bani erau puţine, aceste relaţii nereuşind să înlocuiască schimbul natural.

De regulă, în Regatul Vechiului Babilon, ca de altfel şi în epocile anterioare din Mesopotamia, în rol de unitate de schimb principală erau cerealele (grâu, orz) şi argintul, cântărite după anumite reguli şi greutăţi standarde. Renumitul *sekel (šekel)* în Vechiul Babilon cântărea 8,4 g. Această unitate era valabilă mai ales pentru etalonul în argint. Însă, se întâlneşte şi asocierea lui cu grăunţele. Astfel, 1 *sekel* ar fi compus din 180 grăunţe de grâu, acesta din urmă fiind menţionat prin termenul *še* şi cântărea 46 mg. În grâne şi argint era calculată şi *mina*. O *mină* era echivalentul a 60 de *sekeli* şi cântărea 504 g. Textele vremii ne mai mărturisesc prezenţa unei unităţi mai mari – *biltu (talantul)*, a cărui valoare este de 60 de *mine*, iar greutatea lui era de 30 kg.

Pe lângă cele amintite mai sus, documentele private şi *Codul de legi* amintesc despre unităţi de măsură, a căror valoare nu a fost mereu constantă.

Destul de frecvent grăunţele trebuiau cântărite în *kurru*, a cărui valoare a variat în timp de la 252 (l) kg la 151,20 (l) kg, alcătuind, respectiv, 300 sau 180 *sila*. *Sila* era o valoare ce indica 0,84 l. La acestea se mai adaugă unităţi de măsurare a suprafeţelor, în dependenţă de care se stabilea un preţ al arendei, de exemplu, sau al despăgubirilor pentru prejudicii. Este vorba de *iku*, ceea ce însemna o suprafaţă de 3600 m² şi *sar* – o unitate mai mică care măsura 36 m².

Controlul preţurilor din partea statului sublinia pe de o parte centralizarea economiei, iar pe de altă parte reflectă tendinţa regilor de a menţine un anumit plafon al acestora pentru a nu permite îmbogăţirea meşteşugarilor şi a ţăranilor înstăriţi în defavoarea vistieriei regale. Un rol important îl avea preţul metalelor. Dacă pentru 1 *sekel* de aur se plăteau 6 *sekel* de argint, atunci pentru 1 *sekel* de fier tamkarul trebuia să plătească peste 8 *sekeli* de argint. Deci, în perioada discutată era evidentă valoare înaltă a fierului, dar care nu se va menţine mult timp. Se stabileau şi raporturile valorice dintre diferite unităţi de schimb. Astfel, 1 *sekel* putea fi cumpărat cu 150-180 de *sila*. Însă, în perioadele de criză valoarea *sekel*ului putea scade mult.

Printre cele mai scumpe „mărfuri" în Regatul Vechiului Babilon erau vitele mari, în special măgarii şi boii, care aveau un preţ de la 20 de *sekel* şi mai mult. Cam cu acelaşi preţ, babiloneanul îşi putea cumpăra un sclav.

Preţurile în arendă erau, de asemenea, stabilite prin lege. Pentru chiria unei locuinţe se achita anual până la 6 *sekeli*. Pentru împrumuturi era stabilită o dobândă de 20 la sută. Astfel, pentru 1 *mină* luată cu împrumut urma să se achite 1 *sekel* lunar. Arenda terenurilor arabile costa aproximativ 1/3 din recoltă, care era calculată în etalonul în cereale.

Din *Codul lui Hammurabi* reiese obligativitatea justificării oricărei tranzacţii importante.

§105: „Dacă şamallumul va fi neglijent, nu va lua un document cu pecete despre argintul dat tamkarului, atunci argintul pentru care nu s-a dat document cu pecete nu poate intra la socoteală".

Câteva articole stabilesc clar preţurile pentru închirierea bunurilor, dar şi recompensele pentru proasta întreţinere a bunurilor închiriate.

*§44: „Dacă un om va lua pe trei ani un pământ înţelenit pentru a-l lucra, dar, din lene, nu va cultiva ogorul, în al patrulea an el trebuie să are, să sape, şi să grăpeze ogorul şi să-l înapoieze stăpânului ogorului, precum şi să-i măsoare **zece kurru de grâu** pentru fiecare zece iku".*

*§241: „Dacă un om va lua pe cauţiune un bou, el trebuie să dea **1/3 de mină de argint**".*

*§242-243: „Dacă un om va închiria pentru un an vite, chiria pentru un bou de muncă e de **patru kurru de grâu**; chiria pentru vite bine hrănite de prima calitate e de **trei kurru de grâu**; el trebuie s-o dea stăpânului".*

§248: „Dacă un om va închiria un bou şi-i va rupe un corn, îi va tăia coada sau îi va vătăma nările, el trebuie să dea în argint 1/5 din preţul lui de cumpărare”.

Prejudiciile aduse gospodăriei trebuiau soluţionate prin recompense, achitate în grâu şi argint.

§56: „Dacă un om va da drumul la apă şi ogorul vecinului lui, pregătit pentru însămânţare, va fi inundat de apă, el trebuie să-i măsoare ***zece kurru de grâu*** *pentru fiecare zece iku”.*

§57: „Dacă un păstor nu se va înţelege cu stăpânul unui câmp cu privire la hrănirea vitelor mici cu iarbă şi, fără permisiunea stăpânului, îşi va hrăni vitele mici, atunci stăpânul câmpului trebuie să-şi secere câmpul; păstorul care şi-a hrănit vitele mici cu iarbă fără permisiunea stăpânului câmpului trebuie, pe deasupra, să dea stăpânului câmpului ***20 de kurru de grâu*** *pentru fiecare zece iku”.*

§58: „Dacă, după ce vitele mici vor veni de la câmp şi toată turma va fi închisă între porţile oraşului, păstorul va da drumul vitelor mici la câmp şi va hrăni vitele mici la câmp, păstorul trebuie să păzească câmpul pe care şi-a hrănit vitele şi, în timpul recoltei, să măsoare stăpânul câmpului ***60 de kurru de grâu*** *pentru fiecare zece iku”.*

§59: „Dacă un om va tăia din grădina altui om un pom, fără permisiunea stăpânului grădinii, el trebuie să cântărească ***½ de mină de argint****”.*

§63: „Dacă acesta e pământ înţelenit, el trebuie să îndeplinească munca pe câmp şi să-l înapoieze stăpânului lui, precum şi să măsoare pentru un an ***zece kurru de grâu*** *pentru fiecare zece iku”.*

Stabilirea preţurilor pentru împrumutul unor produse merită atenţie specială. De asemenea, zălogirea forţată a unor persoane era pedepsită prin anumite recompense băneşti. Moartea celor zălogiţi presupunea pedepse cu grad diferit de gravitate, în dependenţă de apartenenţa socială a acestora.

§111: „Dacă o cârciumăreasă va da împrumut 60 de sila de bere, la recoltă ea trebuie să primească ***50 de sila de grâu****”.*

§114: „Dacă un om, căruia alt om nu-i datorează grâu sau argint, va lua zălog o persoană care-i aparţine aceluia, pentru fiecare persoană luată e obligat să plătească ***1/3 de mină de argint****”.*

§116: „Dacă cel luat zălog va muri în casa celui care l-a luat zălog din cauza loviturilor sau a tratamentului rău, stăpânul celui luat zălog trebuie să-l dovedească pe tamkarul (creditorul) lui; dacă cel luat zălog e fiul omului, trebuie omorât fiul lui, dacă e sclavul omului, el trebuie să măsoare ***1/3 de mină de argint*** *şi pierde tot ce a dat împrumut”.*

Suficient de mari se stabileau recompensele băneşti pentru vătămări corporale, şi cele care provocau moartea victimei. Mărimea recompensei, de asemenea, depindea de statutul social al acesteia.

*§198: „Dacă el (un om) va vătăma ochiul unui muşkenum sau va rupe un os unui muşkenum, el trebuie să măsoare **o mină de argint**".*

*§201: „Dacă el (un om) va scoate dintele unui muşkenum, el trebuie să măsoare **1/3 de mină de argint**".*

*§203: „Dacă fiul unui om va lovi în obraz pe fiul unui om egal cu el, el trebuie să măsoare **o mină de argint**".*

*§204: „Dacă un muşkenum va lovi în obraz pe un muşkenum, el trebuie să măsoare **zece sekeli de argint**".*

*§207: „Dacă acela va muri din pricina loviturilor, atunci el trebuie să jure şi, dacă victima e fiul unui om, el trebuie să plătească **½ de mină de argint**".*

*§208: „Dacă victima e fiul unui muşkenum, el trebuie să plătească **1/3 de mină de argint**".*

*§209: „Dacă un om va lovi pe fiica unui om şi-i va pricinui un avort, el trebuie să plătească pentru copilul ei **10 sekeli de argint**".*

*§211: „Dacă, prin lovituri, el va pricinui un avort fiicei unui muşkenum, el trebuie să măsoare **5 sekeli de argint**".*

*§212: „Dacă această femeie va muri, el trebuie să măsoare **½ de mină de argint**".*

*§213: „Dacă el va lovi pe sclava unui om şi-i va pricinui un avort, el trebuie să măsoare **doi sekeli de argint**".*

*§214: „Dacă această sclavă va muri, el trebuie să măsoare **1/3 de mină de argint**".*

*§251: „Dacă boul unui om împunge, el (stăpânul) va fi înştiinţat despre nărav, că împunge, iar acela nu-i va toci coarnele şi nu-şi va împiedica boul, şi acest bou îl va împunge pe fiul unui om şi-i va pricinui moartea, el trebuie să dea **½ de mină de argint**".*

*§252: „Dacă victima e sclavul unui om, el trebuie să dea **1/3 de mină de argint**".*

În argint erau plătite serviciile specialiştilor calificaţi: medici, medici-veterinari, meşteri la construcţia caselor şi corăbiilor. Codul stabileşte, însă, şi preţul recompenselor pe care aceştia urmau să le plătească în cazul în care nu vor reuşi să-şi îndeplinească misiunea sau, în cazul medicilor, vor provoca agravarea sau moartea pacienţilor.

*§215: „Dacă un doctor îi va face unui om o tăietură gravă cu cuţitul de bronz şi-l va vindeca pe acest om sau va lua de la om albeaţa cu cuţitul de bronz şi va lecui ochiul omului, el trebuie să primească **10 sekeli de argint**".*

*§216: „Dacă bolnavul e un muşkenum, el trebuie să primească **5 sekeli de argint**”.*

*§217: „Dacă bolnavul e sclavul unui om, stăpânul sclavului trebuie să dea doctorului **doi sekeli de argint**”.*

*§221: „Dacă un doctor va îndrepta osul rupt al unui om sau va vindeca o umflătură bolnavă, bolnavul trebuie să măsoare doctorului **5 sekeli de argint**”.*

*§222: „Dacă bolnavul e fiul unui muşkenum, atunci trebuie să măsoare **3 sekeli de argint**”.*

*§223: „Dacă bolnavul e sclavul unui om, stăpânul sclavului trebuie să măsoare doctorului **doi sekeli de argint**”.*

*§224: „Dacă un lecuitor de boi sau de oi va face o tăietură gravă unui bou sau unei oi şi va vindeca animalul, stăpânul boului sau al oii trebuie să-i dea drept plată **1/6 de sekel de argint**”.*

§225: „Dacă el va face o tăietură gravă unui bou sau unei oi şi va pricinui moartea animalului, el trebuie să dea stăpânului boului sau oii ¼ sau 1/5 din preţul de cumpărare”.

*§228: „Dacă un constructor îi va clădi unui om o casă şi o va termina, el trebuie să-i dea în dar **doi sekeli de argint** pentru fiecare sar al suprafeţei casei”.*

*§234: „Dacă un meşter de corăbii îi va construi unui om un vas cu o capacitate de 60 de kurru, el trebuie să-i dea în dar **doi sekeli de argint**”.*

Codul stabileşte preţul pentru munca năimită, plătit atât în argint, cât şi în cereale.

*§261: „Dacă un om va tocmi un păstor ca să-i pască vitele mari sau mici, el trebuie să-i dea **8 kurru de grâu** pe an”.*

§263: „Dacă el (un om) va vătăma boul sau oaia dată lui, el trebuie să dea stăpânului bou pentru bou şi oaie pentru oaie”.

*§239: „Dacă un om va tocmi un corăbier, el trebuie să-i dea **6 kurru de grâu** pe an”.*

*§257: „Dacă un om va tocmi un plugar, el trebuie să-i dea **8 kurru de grâu** pe an”.*

*§258: „Dacă un om va tocmi un bouar, el trebuie să-i dea **6 kurru de grâu** pe an”.*

*§273: „Dacă un om va tocmi un lucrător, el trebuie să-i dea, de la începutul anului până în a cincea lună, **6 şe de argint** pe zi. Începând de la a şasea lună şi până la sfârşitul anului, el trebuie să-i dea **5 şe de argint** pe zi”.*

*§274: „Dacă un om va tocmi un meşteşugar, atunci el trebuie să dea plată... **5 şe de argint,** plata... **5 şe de argint**, plata... **şe de argint**, plata*

*unui pietrar... **şe de argint**, plata... **şe de argint**, plata unui făurar... **şe de argint**, plata unui dulgher **4 şe de argint**, plata unui pielar... **şe de argint**, plata unui meşter de corăbii... **şe de argint**, plata unui constructor... **şe de argint** pe zi".*

Chiria diferitor bunuri era prevăzută cu o plată zilnică, calculată în grâu sau argint.

*§268: „Dacă un om va închiria un bou pentru treierat, chiria e de **20 de sila de grâu**".*

*§269: „Dacă el va închiria un asin pentru treierat, chiria e de **10 sila de grâu**".*

*§270: „Dacă el va închiria un ied pentru treierat, chiria e de **o silă de grâu**".*

*§271: „Dacă un om va închiria boi, un car şi un bouar, el trebuie să dea **180 de sila de grâu** pe zi".*

*§272: „Dacă un om va închiria numai un car, el trebuie să dea **40 de sila de grâu pe zi**".*

*§275: „Dacă un om va închiria un vas lung, el trebuie să dea pentru el ca plată **3 şe de argint** pe zi".*

*§276: „Dacă un om va închiria un vas care merge împotriva curentului, el trebuie să dea pentru el ca plată **2,5 şe de argint** pe zi".*

*§277: „Dacă un om va închiria un vas cu o capacitate de 60 de kurru, el trebuie să dea pentru el ca plată **1/6 de sekel de argint** pe zi".*

De asemenea, *Codul* stabilea valoarea amenzilor pentru furtul bunurilor, dar şi cea a recompensei pentru prinderea şi întoarcerea la stăpân a sclavilor fugari.

*§259: „Dacă un om va fura un plug de pe un câmp arabil, el trebuie să plătească stăpânului plugului **5 sekeli de argint**".*

*§260: „Dacă el va fura un plug-semănătoare sau o grapă, el trebuie să dea **3 sekeli de argint**".*

*§17: „Dacă un om prinde în stepă un sclav fugar sau o sclavă fugară şi-l va duce stăpânului, stăpânul sclavului trebuie să-i plătească **2 sekeli de argint**".*

Gravitatea infracţiunilor şi altor acte condamnate de lege era apreciată în mod diferit, fiind pedepsite de la o simplă recompensă materială până la execuţie.

§108: „Dacă o cârciumăreasă nu primeşte grâu ca plată pentru sikera, primeşte argint după greutate prea mare şi micşorează echivalentul băuturii faţă de echivalentul grâului, această cârciumăreasă trebuie dovedită şi aruncată în apă".

§156: „Dacă un om îl va logodi pe fiul său şi fiul său nu-şi va cunoaşte logodnica, iar el însuşi se va culca în patul ei, el trebuie să-i măsoare ***½ de mină de argint*** *şi să-i răscumpere tot ce a adus ea din casa tatălui ei; pe ea poate s-o i-a de nevastă bărbatul iubit de ea".*

În ceea ce priveşte pedepsele, este cunoscut faptul, că legile lui Hammurabi realizează o combinaţie între principiul talionului şi recompensele materiale (băneşti) pentru anumite prejudicii sau infracţiuni. Acest lucru, de asemenea, poate fi legat de dezvoltarea încă modestă a unui „sistem" al unităţilor monetare.

Evident, epoca lui Hammurabi a reprezentat o reafirmare a politicilor de centralizare politică şi uniformizare economică a Mesopotamiei, începute cu succes pe vremea regilor dinastiei a III-a din Ur. În cadrul acestor procese şi-a făcut loc şi încercarea de a stimula relaţiile marfă-bani, de a impune anumite standarde „monetare", care au influenţat întreaga Mesopotamie şi ţările învecinate.

Bibliografie:

Daniel C., *Civilizaţia asiro-babiloniană*. Bucureşti, 1980.

D`jakonov I.M., *Kommentarii k zakonam Chammurapi*, in: VDI, 1952, №3.

Laşcu N., Daicoviciu H., *Crestomaţie pentru istoria universală veche. Partea I. Orientul antic*. Bucureşti 1960.